



EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

PRVI ODJEL

PREDMET G.L. PROTIV ITALIJE

(Predstavka broj 59751/15)

PRESUDA

Cl. 14 (+ Čl. 2 P1) • Diskriminacija • Pravo na obrazovanje • Nemogućnost za autistično dijete da ima pristup specijalnoj obrazovnoj podršci, predviđenoj zakonom, u toku prve dvije godine osnovnog školovanja • Nacionalni pravni okvir predviđa inkluziju hendikepirane djece u standardne osnovne škole sa podrškom specijaliziranog osoblja • Nacionalni pravni okvir predviđa na apstraktan način uspostavljanje potrebnog « uređenja » međutim bez preciziranja njihovog konkretnog uspostavljanja • Čl. 14 interpretiran u svjetlu Konvencije ujedinjenih nacija koja se odnosi na prava hendikepiranih osoba i europskih tekstova • Razlika u tretmanu zbog hendikepa podnosioca predstavke • Navođenje nedostatka budžetskih sredstava • Nepostojanje odlučnosti nacionalnih autoriteta za stvarne potrebe podnosioca zahtjeva i solucija koje bi mogle na iste odgovoriti u svrhu pohađanja osnovne škole u uslovima, u kojoj mjeri je to moguće, jednakim onim koje imaju druga djeca, bez da se administraciji nameće nepotrebni ili neproporcionalni trošak • Ozbiljna diskriminacija obzirom na važnost osnovnog obrazovanja • Izostanak zahtjevane posvećenosti domaćih vlasti

STRAZBUR

10. septembar 2020.godine

KONAČNA

10/12/2020

Ova presuda je postala konačna primjenom člana 44. stav 2. Konvencije no može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu G.L. protiv Italije

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u Vijeću u sastavu :

Ksenija Turković, *predsjednica*,
Krzysztof Wojtyczek,
Aleš Pejchal,
Pauliine Koskelo,
Tim Eicke,
Jovan Ilievski,
Raffaele Sabato, *sudije*,

i Abel Campos, *sekretar Odjela*,

Imajući u vidu:

predstavku (broj^o 59751/15) protiv Republike Italije, koju je njena državljanka Gđica G.L. («podnositeljica predstavke»), pokrenula pred Sudom u skladu sa članom 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda («Konvencija») 24. novembra 2015. godine.

odluku predsjednice odjela o neobjavljivanju identiteta podnositeljice predstavke (član 47. stav 4. Poslovnika o radu Suda),

da je 16. marta 2017. godine, Vlada informisana o predstavci,

Nakon zasjedanja na Vijeću 07. jula 2020. godine,

Donosi presudu usvojenu na današnji datum :

UVOD

1. Predmet se odnosi na nemogućnost korištenja specijalizirane obrazovne podrške podnositeljice predstavke, mlade, neverbalne i autistične djevojke dobi od 13 godina, tokom prve dvije godine osnovnog školovanja (2010/2011 i 2011/2012).

ČINJENICE

2. Podnositeljica predstavke je osoba rođena 2004. godine, sa prebivalištem u Eboli-u. Pred Sudom su je zastupali G. A.L. (njen otac) i G. E.D'Amico, advokat iz Milana.

3. Italijansku vladu («Vlada») su zastupale njena bivša predstavница, advokatica Gđa E. Spatafora i njena bivša saradnica Gđa P. Accardo.

4. Podnositeljica predstavke ima dijagnozu neverbalnog autizma.

5. U skladu s članom 13. Zakona broj 104 iz 1992. godine, podnositeljica predstavke je, zbog navedene dijagnoze, imala 24-satni nadzor od strane nastavnika za podršku kao i specijaliziranu pomoć i to od 2007. godine, kada se upisala u vrtić.

6. Služba za specijaliziranu pomoć ima za cilj da pomaže djeci sa poteškoćama, da razviju samostalnost i sposobnost za ličnu komunikaciju, da pospiješi njihovo učenje, odnose sa drugim i obrazovnu integraciju, kako

bi se spriječila njihova marginalizacija. Na taj način, specijalizirani nastavnik je bio nadležan za pospješenje inkluzije i socijalizacije podnositeljice predstavke u školi i u razredu, kao i njene autonomije (vidi dole navedenu stavku 18.).

7. Tokom prve godine osnovnog školovanja (2010-2011), podnositeljica predstavke više nije mogla koristiti specijaliziranu pomoć. Nakon završetka školske godine, donešena je odluka da ponovi pripremni razred («PR»).

8. Dana 10. augusta 2011. godine, u pripremi nove školske godine, roditelji podnositeljice predstavke su se obratili opštini sa zahtjevom da se njihovoj kćerci omogući specijalizirana pomoć, u skladu sa članom 13. Zakona broj 104 od 1992. godine. U izostanku odgovora od strane opštinskih službi, ponovo su uputili zahtjev 30. januara 2012. godine.

9. Dana 21. februara 2012. godine, obzirom na šutnju administracije, roditelji podnositeljice predstavke su zatražili pristup dosijeu njihove kćerke.

10. Počevši od januara 2012. godine, plaćali su privatnu specijaliziranu pomoć kako bi njihova kćerka mogla, uprkos svemu, imati obrazovnu podršku.

11. Dana 19. marta 2012. godine, administracija im je dala do znanja da će biti teško uspostaviti javnu specijaliziranu pomoć, obzirom daje nisu predvidjeli prije konca 2011. godine, ali da se mogu nadati da će podnositeljica predstavke moći koristiti pomoć u što kraćem roku – što se nije desilo.

12. Vlada tvrdi de je ponositeljica predstavke koristila podršku pruženu od strane škole. Kao dokaz, dostavljen je dokument potpisan od strane direktora ustanove, u kojem je navedeno da, obzirom da podnositeljica predstavke nije imala specijaliziranu obrazovnu pomoć tokom školskih godina 2010-2011 i 2011-2012, školska ustanova joj je pružila osnovnu pomoć i fizičku pomoć, te je zadužila pojedine uposlenike da obezbijede materijalnu pomoć obrazovnom osoblju.

U prilog navedenom, Vlada je dostavila fakturu na iznos od 476,56 EUR.

13. Podnositeljica zahtjeva smatra da dokumenti, dostavljeni od strane Vlade, nisu dovoljni da bi se ustanovila vjerodostojnost ovih tvrdnji. Prevažhodno, ona zapaža da u ovim dokumentima nije navedeno koji oblik pomoći je pružen, koje su aktivnosti realizovane niti da li su angažovane osobe koje su kompetentne i kvalificirane za skrb nad autističnim djetetom. Nadalje, smatra da iznos troškova (476,56 EUR za šest uposlenih, što je u prosjeku 80EUR po osobi godišnje) pokazuje da pružena podrška ne može biti uzeta u obzir kao konstantna.

14. Dana 15. maja 2012. godine, roditelji podnositeljice predstavke su se obratili administrativnom Sudu regije Kampanije (« TAR »), postupajući u njeno ime i za njen račun. Žalili su se na nemogućnost da njihova kćerka koristi specijaliziranu pomoć, na koju ima pravo shodno članu 13. Zakona

broj 104 od 1992. godine, te su naveli molbu da Sud utvrdi nepoštivanje ovog prava i da osudi administraciju na obeštećenje njihove kćerke.

15. Presudom od 27. novembra 2012. godine, TAR je odbio ovaj zahtjev. Smatrao je da je opština poduzela sve potrebne radnje na vrijeme i obzirio činjenicu da je regija bila suočena sa znatnim smanjenjem sredstava dodijeljenim od strane države.

16. Roditelji podnositeljice predstavke su uputili žalbu na ovu presudu pri Državnom vijeću. U skladu sa presudom od 26. maja 2015. godine, Žalba je odbijena. Državno vijeće je smatralo da je zahtjev za obeštećenje nejasan i da nije bilo poveznice između izostanka pomoći i navedene štete. Također, cijenio je da odgovornost regije nije mogla biti upitna, jer je bila suočena sa umanjenjem sredstava dodijeljenim od strane države. Istovremeno je smatrao da nije postojao osnov, da se roditeljima podnositeljice predstavke odobri nadoknada troškova koje su imali kako bi platili privatnu specijaliziranu pomoć, jer nije bila u pitanju greška administracije. U konačnici, kada je u pitanju zahtjev da se opština Eboli osudi na pružanje pomoći koja je predviđena zakonom, podsjetio je da sudija može uputiti administraciji nalog za izvršenje, samo u okolnostima isključive nadležnosti administrativnog suda, što ovdje nije slučaj.

PRAVNI OKVIR I RELEVANTNA PRAKSA

I. DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Domaći pravni sistem

17. Član 38. Ustava navodi da osobe sa invaliditetom, imaju pravo na obrazovanje i profesionalno usmjerenje.

18. Okvirni zakon broj 104 od 05. februara 1992. godine, o pomoći osobama sa invaliditetom, njihovoj društvenoj integraciji i zaštiti njihovih prava (« Zakon broj 104 iz 1992 »), sadrži slijedeće odredbe :

Član 3 – Nosioци prava

« 1. Osoba sa invaliditetom je osoba koja ima fizičko, psihičko ili oštećenje osjetila, stabilno ili progresivno koje joj stvara poteškoće u razvoju, odnosima sa drugim osobama ili profesionalnoj integraciji i koje vodi do društvenih nepogodnosti ili marginalizacije.

(...) »

Član 8 – Društvena integracija i inkluzija

« Društvena integracija i inkluzija osobe sa invaliditetom su osigurane putem:

(...)

d) mjera koje omogućuju pravo na informaciju i pravo na obrazovanje osobi sa invaliditetom naročito kada su u pitanju pedagoška i tehnička opremljenost, programi,

posebni jezici, testovi evaluacije i raspoloživost specijaliziranog osoblja, i obrazovnog i neobrazovnog.

(...) »

Član 12 – Pravo na obrazovanje i edukaciju

« (...) »

2. Pravo osoba sa invaliditetom na obrazovanje i edukaciju je osigurano na svim nivoima predškolskog obrazovanja, u svim razredima školskih ustanova svih nivoa i u univerzitetskim ustanovama.

3. Školska integracija ima za cilj razvoj potencijala osobe sa invaliditetom u domenu obuke, komunikacije, odnosa sa drugim i socijalizacije.

4. Ostvarivanje prava na obrazovanje i edukaciju ne smije biti spriječeno poteškoćama u učenju ili drugim poteškoćama koje proizilaze iz same invalidnosti.

5. Kada se utvrdi da se radi o djetetu, učeniku ili studentu sa invaliditetom, u smislu člana 3. (dole naveden), uspostavlja se operacioni profil u skladu sa kriterijima biopsihosocijalnog modela Međunarodne klasifikacije onesposobljenosti i zdravlja (MKF) koja je usvojena od Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) s ciljem formulisanja individualnih projekata propisanih članom 14. Zakona 328 od 08. novembra 2000. godine i izrade individualnog obrazovnog plana (IOP).

(...) »

Član 13 – Školska integracija

« 1. Školska integracija osoba sa invaliditetom u grupama (preškolsko obrazovanje) i običnim razredima školskih ustanova svih nivoa kao i univerzitetskim ustanovama je osigurana, bez predrasude iz odredbi zakona br.360 od 11.maja 1976.godine i br. 517 od 04. augusta 1977.godine i njihovim naknadnim izmjenama, putem slijedećih modaliteta.

a) Koordinacija između školskih službi, zdravstvenih službi, socijalnih, kulturnih, rekreativnih i sportskih službi kao i ostalih teritorijalnih službi čija je administracija u nadležnosti javnih ili privatnih tijela. U svrhu navedenog, lokalne zajednice, školski organi i lokalne zdravstvene jedinice zaključuju sporazume o programima predviđenim članom 27. Zakona br. 142 od 08.juna 1990. godine. Ovi sporazumi, čije je zaključenje obavezno u roku od 3 mjeseca od dana stupanja na snagu navedenog zakona nakon odluke Ministra obrazovanja, Ministrom za socijalna pitanja i Ministra zdravstva, imaju za svrhu izradu, primjenu i zajedničku provjeru individualnih projekata obrazovanja, adaptacije i socijalizacije, kao i integraciju između nastavnih i vannastavnih aktivnosti. U njima su također predviđeni uslovi kojima moraju odgovoriti javni i privatni organi kako bi učestvovali u koordiniranim aktivnostima saradnje.

b) Isporuka školama i univerzitetima tehničke opreme, pedagoškog materijala i svih drugih oblika tehničke pomoći, neovisno o opštoj i funkcionalnoj pomoći osiguranoj na individualnom nivou, u cilju ostvarivanja prava na obrazovanje, posebno u okviru postignutih sporazuma sa specijalističkim centrima kako bi mogli pružiti pedagoške savjete i specijalizirani pedagoški materijal ili material adaptiran njihovom brigom.

(...)

PRESUDA G.L. PROTIV ITALIJE

2. U svrhu ostvarivanja ciljeva iz stavke 1., lokalne zajednice i zdravstvene jedinice mogu također odlučiti da adaptiraju organizaciju i funkcionisanje jaslica shodno potrebama djece sa invaliditetom, kako bi što ranije pokrenuli proces readaptacije, socijalizacije i integracije, i kako bi angažovali specijalizirano obrazovno osoblje, operatore i pomoćnike.

3. Bez uticaja na obavezu lokalnih zajednica da, shodno predsjedničkim dekretom broj 616 od 24. jula 1977. godine i njegovim naknadnim izmjenama, obezbijede učenicima sa fizičkim ili senzornim invaliditetom pomoć za neovisnost i ličnu komunikaciju¹, pristup aktivnostima podrške ovih učenika je osiguran u školama svih nivoa putem specijaliziranog obrazovnog kadra.

4. Pozicije obrazovnog kadra za podršku u srednjem obrazovanju su raspoređene na osobe koje su već zaposlene na datum stupanja na snagu predmetnog zakona na način da se osigura kvota koja je u najgorem slučaju jednaka onoj predviđenoj na ostalim nivoima obrazovanja, u granicama raspoloživosti finansijskih sredstava predviđenim članom 42., stav 6., tačka h.

(...)

6. Nastavnik za podršku² dijeli sa nastavnikom grupe ili razreda za koji je zadužen, odgovornost za učenike i učestvuje u izradi koncepta obrazovnih i pedagoških aktivnosti kao i elaboraciji i verifikaciji aktivnosti predloženih od strane razrednih vijeća, nastavničkih vijeća i pedagoških timova.

(...)»

B. Sudska praksa Vrhovnog suda

19. Vrhovni sud je, nakon zasjedanja sa svim vijećima, donio u ovom slučaju, presude, čiji dijelovi se nalaze ispod.

Presuda broj^o 25011 od 25. novembra 2014.godine :

«Kada je u pitanju podrška učenicima sa invaliditetom, individualni obrazovni plan propisan članom 12. Zakona broj 104 od 05. februara 1992. godine, obavezuje školsku administraciju na pružanje određenog broja sati programske podrške, i ne ostavlja joj diskreciono pravo da primjenjuje mjeru u umanjenom obimu zbog nedovoljnih finansijskih sredstava, čak ni u ustanovama predškolskog obrazovanja iako nisu u sistemu obaveznog školovanja. Na taj način, činjenica da administracija ne pruža podršku predviđenu planom i da činjenica da podrška koja se pruža ostalim učenicima, bez invaliditeta, nije umanjena, ova restrikcija je dokaz indirektno diskriminacije čije suzbijanje podliježe civilnim sudskim organima.»

Presuda broj 25101 od 8. oktobra 2019. godine :

¹ Pomoćnici za neovisnost i komunikaciju, predviđeni članom 13. Stav 3, zakona broj 104 od 1992. Godine, imaju zadatak, u skladu sa primjenjivom regulativom da «elininišu perceptivne i senzorne barijere» dok nastavni pomoćnici imaju za zadatak da prate učenika kako bi postigli autonomiju i socijalizaciju u školskom okruženju, pored pomoćnika za podršku. Njihov cilj je da pomognu učenicima u školskim i rekreativnim aktivnostima. Oni im pomažu u kantini i u održavanju lične higijene. Također mogu im biti pratnja prilikom posjeta kulturnim događajima i prilikom edukacionih putovanja. Njima je povjeren zadatak koji se naziva« osnovna pomoć » učenicima sa invaliditetom.

² Nastavnik za podršku je nastavnik koji posjeduje specijalizirano obrazovanje za sve vrste invaliditeta.

PRESUDA G.L. PROTIV ITALIJE

« U slučaju kada je, uz pomoć školskih nastavnika i službenika javnog zdravstva, sačinjen individualni obrazovni plan koji definiše broj sati školske podrške koji su neophodni za učenika sa posebno teškim oblikom invaliditeta, školska administracija nema diskreciono pravo da mijenja ili da jednostrano žrtvuje, zbog nedostatka sredstava, mjere za dodatnu pomoć predviđene ovim planom. Ona je tako obavezna da obezbijedi pri podršci datom učeniku, specijalizirani obrazovni kadar, primijenjujući čak i mjeru kreiranja novog radnog mjesta za podršku po cijenu kršenja kvote učenici-nastavnici. Ukoliko se ustanovi da administracija nije pružila, u cijelosti ili dijelimično, neophodnu podršku, osnovno pravo osobe sa invaliditetom je ugroženo i ukoliko obrazovna podrška namijenjena ostalim učenicima (bez invaliditeta) nije u istoj mjeri umanjena, u pitanju je situacija indirektno diskriminacije, zabranjene članom 2. Zakona broj 67. iz 2006. godine. Također, indirektna diskriminacija može biti rezultat propusta javne administracije nadležne za organizaciju školske službe, a koja dovodi u nepovoljniji položaj učenika sa invaliditetom u odnosu na ostale učenike. Nadležnost, u konkretnom slučaju, pripada civilnom sudiji, a podnosilac tužbe ne mora eksplicitno navoditi u svom zahtjevu postojanje diskriminatornog postupanja od strane navedene administracije. »

Presuda broj 9966 od 20. aprila 2017. godine, u kojoj je Vrhovni sud potvrdio zaključke iz presude broj 25011 od 25. novembra 2014. godine u kojoj je navedeno :

« (...) privatna škola, mora pružiti učenicima sa invaliditetom, istu podršku na jednak način kao i javna škola. Subvencije dodijeljene od strane države pokrivaju djelimični trošak ovih usluga. Dakle, indirektnu diskriminaciju, koja se može pripisati državnoj administraciji, čini nepoštivanje obaveze dodjeljivanja subvencija koja je imala za posljedicu redukciju obrazovne i socijalne usluge ponuđene od strane privatne škole, a ne odbijanje da se snose ukupni troškovi usluge, na što administracija nije obavezna. »

II. PRAVO I MEĐUNARODNE PRAKSE

20. Relevantni međunarodni tekstovi, u konkretnom slučaju su opisani u presudi *Çam protiv Turske* (br. 51500/08, stavovi 37-38., 23. februar 2016. godine ; također vidi, kao dopunu, *Zehnalová i Zehnal protiv Češke republike* (odl.), br. 38621/97, ESLJP 2002-V, *Mólka protiv Poljske* (odl.), br. 56550/00, ESLJP 2006-IV, i *Farcaș protiv Rumunije* (odl.), br. 32596/04, stavovi 68-70., 14. septembar 2010. godine).

A. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

21. Član 13. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima propisuje da:

« Države potpisnice navedenog pakta priznaju pravo svake osobe na obrazovanje. Usaglasile su se da obrazovanje doprinosi sveukupnom ostvarenju ljudske ličnosti i osjećaja dostojanstva i pojačava poštivanje prava čovjeka i temeljnih sloboda. Između ostalog, usaglašeno je da obrazovanje mora doprinijeti da svaka osoba igra korisnu ulogu u jednom slobodnom društvu i da pospješuje razumijevanje, toleranciju i

prijateljstvo između svih nacija i svih rasnih, etničkih ili vjerskih grupa te da ohrabruje razvoj aktivnosti Ujedinjenih nacija u cilju očuvanja mira.

Član 2. stav 2. propisuje:

« (...) prava navedena u ovom instrumentu će biti ostvarivana bez bilo kakve diskriminacije u pogledu rase, boje kože, spola, jezika, religije, javnog mišljenja ili bilo kog drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovine, rođenja ili bilo kojeg drugog statusa. ».

22. U svojoj opštoj opservaciji broj 5: Osobe pogođene invaliditetom, E/1995/22, od 09. decembra 1994. godine, Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava Ujedinjenih nacija je eksplicitno izjavio :

« III. Obaveza ukidanja diskriminacije po osnovu invaliditeta

15. I de jure i de facto diskriminacija osoba sa invaliditetom ima dugu istoriju i javlja se u raznim oblicima. Oni se kreću od otvorene diskriminacije, kao što je uskraćivanje pristupa obrazovanju, do 'suptilnih' oblika diskriminacije kao što su segregacija i izolacija uspostavljanjem fizičkih i društvenih barijera. U svrhu Pakta, diskriminacija po osnovu invaliditeta može biti definisana kao diskriminacija koja uključuje svako razlikovanje, isključenje, ograničavanje, davanje prednosti, ili uskraćivanje razumne predusretljivosti nekoj osobi zbog njenog invaliditeta koje ima za posljedicu poništavanje ili ugrožavanje priznavanja, uživanja ili korištenja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava. Odbijanje, neznanje, predrasude i preubjeđenja, kao i isključenje, razlikovanje i odvajanje osoba sa invaliditetom često dovodi do toga da one ne mogu da uživaju ekonomska, socijalna i kulturna prava na isti način na koji ih uživaju osobe bez invaliditeta. Posljedice diskriminacije po osnovu invaliditeta posebno su teške u oblasti obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja, prevoza, kulturnog života, kao i u pogledu pristupa javnim mjestima i uslugama. »

23. Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava Ujedinjenih nacija je potvrdio u svom Opštem komentaru broj 5 u svom Opštem komentaru broj 20 : Nediskriminacija u ostvarivanju ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, E/C.12/GC/20, od 2. Jula 2009.godine, u slijedećoj terminologiji:

« B. Drugi status

24. Diskriminacija varira u zavisnosti od konteksta i vremena. Kategoriji "drugi status" se mora biti pristupiti s oprezom kako bi se ustanovili drugi oblici postupanja različitih od onih koji nemaju razumnu i objektivnu opravdanost i koji su usporedivi s motivima eksplicitno navedenim u stavu 2. člana 2. Ovi dodatni motivi su općenito poznati kada reflektuju iskustva osjetljivih socijalnih grupa koje su bile marginalizirane ili koje su i dalje marginalizirane. (...)

Invaliditet

25. U svom opštem komentaru broj 5, Komitet je definisao diskriminaciju u pogledu osoba s invaliditetom kao «svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva koji se zasnivaju na invaliditetu ili uskraćivanje razumnih adaptacija koji imaju za svrhu ili za rezultat da naruše ili da kompromitiraju priznavanje, uživanje ili vršenje prava čovjeka i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom polju.» Diskriminacija po osnovu invaliditeta se može manifestovati u raznim oblicima među kojima je i uskraćivanje razumnih

adaptacija. Uskraćivanje razumnih adaptacija bi trebalo biti tretirano domaćim zakonima kao zabranjeni oblik diskriminacije po osnovu invaliditeta. Države članice moraju poduzeti mjere protiv diskriminacije koja se manifestuje primjerice zabranom ostvarivanja prava na obrazovanje, ili nedostatkom razumnih adaptacija na javnim mjestima kao što su javne zdravstvene ustanove i radna mjesta ali isto tako i u privatnim objektima ; U naravi, ukoliko koncept i opremljenost radnog mjesta ne dozvoljavaju pristup osobama u invalidskim kolicima, iste ne mogu ostvarivati svoje pravo na rad. »

B. Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom

26. Potrebno je navesti slijedeće stavove i Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom (« KPOI »), koja je usvojena dana 13. decembra 2006. godine od strane skupštine Ujedinjenih nacija (Kolekcija sporazuma Ujedinjenih nacija, vol. 2515, str. 3), potpisana dana 30. marta 2007. godine, potom izmjenjena na zahtjev Italije, 15. maja 2009. godine.

Član 2 – Definicije

« Za potrebe ove Konvencije:

»Komunikacija« obuhvata jezike, prikazivanje tekstova, Brajevo pismo, taktilnu komunikaciju, formate sa velikim slovima, pristupačne multimedije, kao i pisane, audio snimke, jednostavan jezik, ljudske čitače i augmentativne i alternativne oblike, sredstva i formate komunikacija, uključujući pristupačne informativne i komunikacijske tehnologije;

»Jezik« obuhvata govorne i znakovne jezike i druge oblike neizgovorenih jezika;

»Diskriminacija po osnovu invalidnosti« znači svako pravljenje razlike, isključivanje ili ograničavanje po osnovu invalidnosti čiji cilj ili posljedica jeste ograničavanje ili poništavanje priznanja, uživanja ili sprovođenja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda u oblastima politike, ekonomije, socijalnih, kulturnih, građanskih prava i bilo kojoj drugoj oblasti. Diskriminacija uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući uskraćivanje razumnih adaptacija;

»Razumne adaptacije« jesu neophodne i odgovarajuće modifikacije i prilagođavanja koje ne predstavljaju nesrazmjeran ili neprimjeren teret a potrebne su u konkretnim slučajevima kako bi se osobama sa invaliditetom garantovalo uživanje ili ostvarivanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda na jednakim osnovama;

(...) »

Član 3 – Osnovna načela

« Osnovna načela ove Konvencije biće: (a) Poštovanje urođenog dostojanstva, individualne autonomije osoba sa invaliditetom, uključujući njihovo pravo da donose odluke o sopstvenim životima i samostalnosti tih osoba;

(...) »

Član 24 – Obrazovanje

« 1. Države potpisnice priznaju pravo svih osoba sa invaliditetom na obrazovanje. Sa ciljem da ostvare uživanje ovog prava bez diskriminacije i na osnovu jednakosti sa

PRESUDA G.L. PROTIV ITALIJE

drugima, države potpisnice osiguraće inkluzivni sistem obrazovanja na svim nivoima i učenje tokom čitavog života usmjereno na:

(a) Pun razvoj ljudskih potencijala i osjećanja dostojanstva i samovrijednosti, kao i jačanje poštovanja ljudskih prava, osnovnih sloboda i ljudske raznovrsnosti,

(b) Razvijanje ličnosti, talenata i mentalnih i fizičkih sposobnosti osobe sa invaliditetom do najveće moguće mjere,

(c) Omogućavanje da sve osobe sa invaliditetom efektivno učestvuju u slobodnom društvu.

2. Prilikom ostvarivanja ovog prava, države potpisnice će osigurati da:

(a) Osobe sa invaliditetom ne budu isključene iz opšteg obrazovnog sistema na osnovu svoje invalidnosti, a da niti jedno dijete sa invaliditetom ne bude isključeno iz besplatnog i obaveznog osnovnog obrazovanja, ili iz srednjeg obrazovanja, zbog svog invaliditeta;

(b) Osobe sa invaliditetom imaju pristup inkluzivnom, kvalitetnom, besplatnom i obaveznom osnovnom obrazovanju, ili srednjem obrazovanju u svojoj lokalnoj zajednici na osnovu jednakosti sa drugima;

(c) Budu osigurane razumne adaptacije koje će odgovoriti potrebama pojedinaca;

(d) Osobama sa invaliditetom bude pružena podrška u sklopu opšteg obrazovnog sistema koja im je potrebna da bi im se olakšalo efektivno obrazovanje.

(f) Budu pružene individualizovane mjere podrške u okruženjima koje maksimiziraju akademski i socijalni razvoj, u skladu sa ciljem pune uključenosti.

3. Države potpisnice će omogućiti osobama sa invaliditetom da uče životne i vještine relevantne za socijalni razvoj koje su im neophodne kako bi olakšale njihovo puno i jednako učešće u obrazovanju i kao članova zajednice. Da bi ostvarile ovaj cilj, države potpisnice će preduzeti odgovarajuće mjere koje će između ostalog:

(a) Olakšati učenje Brajevog i alternativnog pisma, augmentativnih i alternativnih načina, sredstava i formata komunikacije, vještine orijentacije i mobilnosti, olakšati vršnjačko obrazovanje i razmjenu iskustava među osobama u sličnoj situaciji,

(...) »

C. Vijeće Europe

27. Revidirana europska socijalna povelja (ESP br. 163), dostavljena na potpis 3. maja 1996. godine i izmjenjena na zahtjev Italije 5. jula 1999. godine, propisuje slijedeće :

Član 15 - Pravo osoba sa invaliditetom na nezavisnost, socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice

«U cilju osiguravanja za osobe sa invaliditetom, bez obzira na dob i prirodu ili porijeklo njihove invalidnosti, djelotvorno korištenje prava na neovisnost, socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da, posebno:

1. preduzmu potrebne mjere da bi osobama sa invaliditetom pružile usmjeravanje, obrazovanje i stručnu obuku u okviru generalnih šema, gdje god je to moguće, ili, gdje to nije moguće preko specijaliziranih tijela, javnih ili privatnih;

(...)

3. promovišu njihovu punu socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice, posebno preko mjera, među koje spadaju i tehnička pomagala, čiji je cilj da prevaziđu prepreke u komunikaciji i mobilnosti, i omoguće mogućnosti korištenja transporta, stanovanja, kulturnih aktivnosti i rekreativnih aktivnosti.

Dio V

Član E – Nesdiskriminacija

« Uživane prava predviđenih ovom Poveljom biće obezbjeđeno bez ikakve diskriminacije na osnovu rase, boje, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, zdravlja, pripadnosti nacionalnoj manjini, rođenju ili drugom statusu. »

28. Preporuka broj R (92) 6 Komiteta ministara Vijeća Europe koja se odnosi na dosljednu politiku za osobe sa invaliditetom, usvojena dana 9. aprila 1992.- godine, poziva sve države članice da « osiguraju osobama sa invaliditetom pravo na neovisan život i integraciju u društvu » i da « priznaju obavezu društva da osigura ovo pravo », kako bi osigurali osobama sa invaliditetom jednu stvarnu « jednakost prilika » u odnosu na ostale osobe. Djelovanje javnih vlasti mora ići u smjeru da osobe sa invaliditetom mogu

« uživati pravo mobilnosti u najvećoj mogućoj mjeri, tako da imaju pristup zgradama i sredstvima javnog prevoza », « imati svoju ulogu u društvu » i « učestvovati u ekonomskim, socijalnim, rekreativnim, zabavnim i kulturnim aktivnostima ».

29. Preporuka Rec (2006) 5 Komiteta ministara vijeća Europe na temu Akcijskog plana Vijeća Europe za promovisanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba sa invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006. - 2015, usvojena 05.aprila 2006.godine, predviđa više smjernica djelovanja dok se u četvrtoj navodi :

Smjernica broj 4 : Obrazovanje

« 3.4.1. Uvod

Obrazovanje je osnovni faktor društvene uključenosti i neovisnosti svih osoba, uključujući osobe s invaliditetom. Društveni uticaji, kao što su one od, porodice i prijatelja, također daju svoj doprinos, ali za potrebe ove akcijske smjernice obrazovanje treba obuhvatati sve faze života, počevši od predškolske dobi, osnovne i

srednje škole, stručno usmjeravanje te cjeloživotnog učenja. Stvaranje mogućnosti za sudjelovanje osoba s invaliditetom u redovnom obrazovanju nije važno samo za osobe s invaliditetom, već će i osobe bez invaliditeta od toga imati koristi kroz upoznavanje ljudske raznovrsnosti. Većina obrazovnih sistema osigurava, na primjeren način, pristup osobama s invaliditetom redovnom obrazovanju i specijaliziranim ustanovama. Ustanove redovnog obrazovanja i specijalizirane ustanove treba poticati na zajedničko djelovanje u pružanju podrške osobama s invaliditetom u lokalnim zajednicama, međutim to mora biti u skladu s ciljem njihovog potpunog uključivanja.

3.4.2. Ciljevi

- i. Osigurati da sve osobe, bez obzira na prirodu i stepen oštećenja, imaju jednak pristup obrazovanju i maksimalno razvijaju svoju ličnost, talente, kreativnost te intelektualne i tjelesne sposobnosti do punog potencijala;
- ii. osigurati da osobe s invaliditetom pronađu svoje mjesto u redovnom obrazovanju poticanjem relevantnih organa na razvoj obrazovnih resursa usmjerenih ka zadovoljavanju potreba osoba s invaliditetom;
- iii. podržavati i poticati cijeloživotno učenje osoba s invaliditetom svih dobi i olakšati učinkovit i djelotvoran prelaz između faza obrazovanja te između obrazovanja i zaposlenja;
- iv. poticati na svim nivoima obrazovnog sistema, uključujući djecu od najranije dobi, poštivanje prava osoba s invaliditetom.

3.4.3. Konkretni aktivnosti država članica

- i. Promovisati zakonodavstvo, politike i planiranje usmjerene na sprječavanje diskriminacije djece s poteškoćama u razvoju, mladih ljudi i odraslih osoba s invaliditetom u pristupu svim fazama njihovog obrazovanja od rane do odrasle dobi. Pritom se treba, ako je to primjereno, savjetovati s korisnicima – osobama s invaliditetom, roditeljima, starateljima, volonterskim organizacijama i drugim relevantnim stručnim tijelima;
- ii. poticati i podržavati razvoj ujednačenog obrazovnog sistema, koji uključuje redovno obrazovanje i specijalne programe, te promoviše razmjenu stručnih znanja i veću uključenost djece s poteškoćama u razvoju, mladih i odraslih s invaliditetom u zajednici;
- iii. omogućiti odgovarajuću ranu procjenu posebnih obrazovnih potreba djece s poteškoćama u razvoju, mladih i odraslih s invaliditetom da bi se postiglo pružanje i planiranje obrazovnih usluga utemeljeno na kvalitetnom informisanju;
- iv. nadgledati sprovedbu pojedinačnih obrazovnih planova te olakšati usklađeni pristup pružanju obrazovnih usluga tokom i u cilju zapošljavanja;
- v. pobrinuti se da osobe s invaliditetom, uključujući i djecu s poteškoćama u razvoju, dobiju potrebnu podršku u sklopu redovnog obrazovanja, čime se olakšava njihovo učinkovito obrazovanje. U iznimnim okolnostima, kada stručno procijenjene posebne obrazovne potrebe nisu zadovoljene u sklopu redovnog obrazovnog sistema, države članice će garantovati osiguranje dosljednih i učinkovitih mjera alternativne

PRESUDA G.L. PROTIV ITALIJE

podrške u cilju potpunog uključivanja u društvo. Sve vrste posebnog i redovnog obrazovanja trebaju poticati prelazak na redovno obrazovanje i odražavati iste ciljeve i standarde;

vi. poticati razvoj početne i trajne edukacije stručnjaka i osoblja koje radi u svim fazama obrazovanja, usmjerene ka podizanju nivoa svijesti o pitanjima invaliditeta i upotrebi odgovarajućih obrazovnih tehnika i materijala kao podrške učenicima i studentima s invaliditetom, gdje je to primjereno;

vii. pobrinuti se da svi obrazovni materijali i koncepti, ponuđeni u opštem obrazovnom sistemu, budu pristupačni osobama s invaliditetom;

viii. uključiti u nastavne planove obrazovanja za građanska prava teme koje se odnose na osobe s invaliditetom kao osobe koje imaju ista prava kao i drugi građani;

ix. pobrinuti se da razvoj svijesti o pitanjima invaliditeta bude ključni dio obrazovnih programa u redovnom školovanju i ustanovama redovnog obrazovanja;

x. poduzeti korake da se mjesta obrazovanja i obuka učine pristupačnim osobama s invaliditetom, uključujući pružanje lične podrške i provođenje razumnih prilagođavanja (uključujući i opremu) da bi se izašlo u susret njihovim potrebama;

xi. osigurati da roditelji djece s poteškoćama u razvoju budu aktivni partneri u postupku razvoja individualnih obrazovnih planova za njihovu djecu;

xii. osigurati pristup neformalnom obrazovanju koji će omogućiti mladima s invaliditetom razvijanje potrebnih vještina koje ne mogu usvojiti redovnim obrazovanjem;

(...)»

30. Parlamentarna skupština Vijeća Europe je, raspravljala o ovim pitanjima u Preporuci 1185 (1992), o politici readaptacije za osobe sa invaliditetom, koja je usvojena 7. maja 1992. Ovaj tekst naglašava da « naša društva imaju obavezu da prilagode svoje standarde posebnim potrebama osoba sa invaliditetom da bi im osigurali neovisan život». U tu svrhu, vlade i nadležni organi su pozvani da « potiču učiknovito i aktivno sudjelovanje osoba sa invaliditetom u lokalnom i socijalnom životu (...)» i, da osiguraju « ukidanje svih arhitektonskih prepreka».

31. Dana 30. januara 2015. godine, Skupština je usvojila Preporuku 2064 (2015), naslovljenu « Jednakost i uključenje osoba sa invaliditetom », koja obuhvata slijedeće :

« 1. Parlamentarna skupština se referiše na Rezoluciju 2039 (2015) « Jednakost i uključenje osoba sa invaliditetom ».

2. Parlamentarna skuština pozdravlja doprinos Akcionog plana Vijeća Europe « za promovisanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba sa invaliditetom: poboljšanje kvaliteta života osoba sa invaliditetom u Europi 2006-2015 » razvoju domaćih politika koje uobziruju prava osoba sa invaliditetom. Akcioni plan je također doprinijeo promjeni percepcije invalidnosti u pitanje ljudskih prava.

3. Skupština dakako zapaža da je potpuno uživanje prava osoba sa invaliditetom u zemljama članicama Vijeća Europe, daleko od ostvarenog. Veoma značajna razlika postoji između principa zastupljenih u međunarodnim tekstovima i stvarnosti koju

PRESUDA G.L. PROTIV ITALIJE

žive osobe sa invaliditetom. Neophodna je odlučna akcija Vijeća Europe i zemalja članica u pogledu invalidnosti.

4. Posljedično, Skupština preporučuje Komitetu Ministara :

4.1. da procijeni primjenu akcionog plana za osobe sa invaliditetom 2006-2015 i da nauči lekcije iz njegovog desetogodišnjeg uspostavljanja od strane zemalja članica ;

4.2. da definiše novi hodogram za period 2016-2020, u uskoj saradnji sa organizacijama koje zastupaju osobe sa invaliditetom ;

4.3. da fokus novog hodograma bude na prioritetnim pitanjima kao što su pravni kapacitet osoba sa invaliditetom i mjere koje im osiguravaju dostojanstvo i njihovo potpuno uključanje u društvo ;

4.4. da pozove Razvojnu banku Vijeća Europe da insistira na poštivanju zahtjeva za pristupačnost prilikom odobravanja zajmova za projekte izgradnje i rehabilitacije, i da ne finansira izgradnju velikih objekata za smještaj osoba sa invaliditetom ;

4.5. da se pobrine da je invalidnost uzeta u obzir u raznim sektorskim aktivnostima protiv nasilja i govora mržnje pod pokroviteljstvom Vijeća Europe. »

PRAVO

I. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 14. KONVENCIJE U VEZI SA ČLANOM 2. PROTOKOLA BROJ 1.

32. Podnositeljica predstavke se žali na narušavanje njenog prava na obrazovanje. U tom pogledu, ona navodi da nije imala pristup specijaliziranoj podršci propisanoj zakonom tokom dvije školske godine. Također smatra da Država nije ispoštovala svoju obavezu garancije jednakosti prilika osobama sa invaliditetom. Navodi član 2. Protokola broj 1, koji glasi:

« Nikome ne smije biti uskraćeno pravo na obrazovanje. Država, u okviru izvršenja svojih funkcija u domenu obrazovanja i obuka, će poštivati pravo roditelja da obezbijede navedene obrazovanje i obuku u skladu sa svojim vjerskim i filozofskim uvjerenjima. »

33. Podnositeljica predstavke se također žali na činjenicu da je bila podvrgnuta diskriminaciji zbog svoje invalidnosti, što predstavlja kršenje člana 14. Konvencije:

« Uživane prava i sloboda predviđenih ovom konvencijom osigurava se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status. »

A. Predmet spora

34. Sud smatra da srž prigovora leži u navodima da je podnositeljica predstavke pretrpila diskriminacione radnje. Također, smatra da je potrebno

ispitati predmet u smislu člana 14. Konvencije u vezi sa članom 2. Protokola broj 1 (vidi, zbog sličnog pristupa, *Oršuš i drugi protiv Hrvatske*, br. 15766/03, stavovi 143.-145., ESLJP 2010, i *Ponomaryovi protiv Bugarske*, br. 5335/05, stav 45., ESLJP 2011 ; također vidi *Enver Šahin protiv Turske*, br. 23065/12, stav 32., 30. januar 2018. godine), a podrazumijeva se da polje primjene člana 14. Konvencije obuhvata ne samo zabranu diskriminacije zasnovane na invalidnosti (vidi, primjerice, *Glor protiv Švicarske*, br. 13444/04, stav 80., ESLJP 2009), već i obavezu država da osiguraju « razumne adaptacije » i da koriguju činjenične nejednakosti koje bi, ukoliko nemaju opravdanja, predstavljale diskriminaciju.

B. Dopuštenost

35. Vlada koristi izgovor zakašnjelosti predstavke. To pravda činjenicom da je konačna lokalna odluka datirana na 25. maj 2015. godine i da je datum pečata na predstavci datum od 30. novembra 2015. godine.

36. Podnositeljica predstavke osporava ovu tvrdnju. Ona tvrdi da je uputila predstavku 24. novembra 2015. godine, i da se na taj datum obratila Sudu. Kao dokaz za navedene tvrdnje, priložene su kopije dokumenata koji potvrđuju da je predstavka poslana 24. novembra i to preporučeno sa povratnicom, a da je zaprimljena u pisarni Suda 27. novembra.

37. Sud navodi da je datum od kojeg teče rok od 6 mjeseci propisan članom 35. stav 1. Konvencije (*dies a quo*), datum na koji je podnositeljica predstavke primila k znanju konačnu lokalnu odluku (vidi, među mnogim drugim, *Sabri Güneş protiv Turske*, br. 27396/06, stav 60., 29. juni 2012. godine), i da u skladu sa članom 47. stav 6. tačka a), njenog poslovnika, datum slanja predstavke/formulara je datum koji je mjerodavan za izračun roka od šest mjeseci (*dies ad quem*), tako da je pečat pošte mjerodavan a ne pečat sa datumom kada je predmet zaprimljen u pisarni (*Vasiliauskas vs. protiv Litvanija*, br. 35343/05, stav 117, ESLJP 2015).

38. U konkretnom slučaju, Sud zapaža da je konačna domaća odluka Presuda državnog vijeća. Također, navodi, između ostalog, da je na koverti koja sadrži predstavku, utisnut datum 24. novembar 2015. godine od strane italijanske pošte. Sud zaključuje da je predstavka poslana u roku od šest mjeseci računajući od dana zaprimanja konačne domaće odluke, odnosno da predstavka nije zakašnjela.

39. Na osnovu navedenog, odbacuje se tvrdnja Vlade.

40. Konstatujući da predstavka nije zasnovana na pogrešnim osnovama te da nema elemenata nedopustivosti iz bilo kojeg razloga shodno članu 35. Konvencije, Sud je smatra dopustivom.

C. Osnovanost*1. Tvrdnje stranaka***a) Podnositeljica predstavke**

41. Podnositeljica predstavke tvrdi da nije imala pristup specijaliziranoj pomoći propisanoj Zakonom br. 104 iz 1992. godine, tokom dvije školske godine, uprkos mnogobrojnim zahtjevima koje su uputili njeni roditelji. Dodaje, da se navedeni period, koji smatra veoma dugim, podudara sa njenim polaskom u osnovnu školu, tako da su njene prilike za napredak i integraciju u školski sistem na ovaj način kompromitovane.

42. Ona dodaje, da bi troškovi pružanja specijalizirane obrazovne pomoći koja joj je bila potrebna, u veoma maloj mjeri uticali na budžet opštinskog vijeća. Tvrdi da su lokalne vlasti, nedodijeljivanjem finansijskih izvora za specijalizirane obrazovne mjere, odobrale da ne pruže školsku pomoć djeci sa invaliditetom.

43. Pozivajući se na sudske prakse Suda (*Velyo Velev protiv Bugarske*, br.16032/07, ESLJP 2014, i *Glor*, gore naveden), ona tvrdi da pravo na obrazovanje ne smije biti uskraćeno ili umanjeno iz razloga deficitarnog budžeta. Također dodaje, da je u predmetnom slučaju, opštinsko vijeće raspolagalo dovoljnim finansijskim izvorima za uspostavljanje mjera na koje je imala pravo. Ona tvrdi da je sudska praksa Suda pokazala da je sloboda procjene koju imaju države članice da uravnoteže pravo na obrazovanje sa drugim interesima, u ovom slučaju finansijskim, vrlo ograničena, a fortiori kada su u pitanju osobe sa invaliditetom (*Glor*, ranije navedeni, stav 84).

44. U konačnici, ona tvrdi da budžetski problemi ne mogu opravdati ugrožavanje osnovnog prava na obrazovanje i da Vlada, nije pružila nijedan validan argument koji podržava izostanak pružanja pomoći od strane nadležnih vlasti, na koju je imala pravo utemeljeno zakonom, italijanskim Ustavom i europskom konvencijom.

45. U zaključku, podnositeljica predstavke smatra da se ovaj spor može okarakterisati kao sistemsko kršenje njenog prava na obrazovanje.

b) Vlada

46. Vlada objašnjava da podnositeljica predstavke nije mogla koristiti podršku predviđenu članom 13. Zakona br. 104 iz 1992. godine, u periodima 2010/2011 i 2011/2012, zbog budžetskih restrikcija predviđenih finansijskim zakonom 2011. godine (Zakon br. 220 od 13. decembra 2010. godine), koji je eksplicitno predvidio jedan određeni iznos za finansiranje kućne njege osoba oboljelih od lateralne amiotrofične skleroze (« LAS »). Dodatno percizira da se ustanovilo da je iznos sredstava dodijeljen regiji Kampanije (9 070 000 EUR) nedovoljan za pokriće svih mjera za školsku podršku od momenta kada se oduzme dio rezervisan za osobe oboljele od

LAS, bolesti koju Vlada smatra dosta ozbiljnijom od bolesti podnositeljice predstavke.

47. U ovim uslovima, Vlada smatra da su mjere koje su donesene na lokalnom nivou, u skladu sa onim što se moglo razumno očekivati od vlasti, uzimajući u obzir ograničene izvore koje je imala na raspolaganju. Pretenduje, da je poduzeto nekoliko mjera kako bi se pomoglo podnositeljici predstavke da prevaziđe poteškoće uzrokovane invalidnošću i olakšalo obrazovnu integraciju, i dodaje da nedostatak sredstava na regionalnoj razini, koji je doveo do obustave jedne od mjera tokom dvije školske godine, nije toliko ozbiljan kako bi predstavljao ozbiljno narušavanje prava podnositeljice predstavke na obrazovnu podršku.

Tvrdi da, obzirom na neophodnost da se dodijeli prioritet osobama oboljelim od LAS, i obzirom da je škola koju je pohađala podnositeljica predstavke, izdvojila svoja vlastita sredstva kako bi joj pružila podršku, nije došlo do kršenja člana 14. u vezi sa članom 2. Protokola broj 1, ni člana 8. Konvencije.

48. Na kraju, Vlada smatra da je Sud u više navrata zaključio da se radi o kršenju Konvencije zbog lošeg upravljanja sredstvima ili zbog kašnjenja njihove raspodjele ali nikada da se radi o nepostojanju sredstava. Dodaje da, iako je regija bila suočena sa nedostatkom sredstava tokom dvije godine, škola se uspjela izboriti sa situacijom i uspjela je, koristeći svoja vlastita sredstva, osigurati podršku podnositeljici predstavke koja je uvijek imala dvadesetčetverosatnu pomoć sedmično predviđenu samo za nju.

2. Ocjena Suda

a) Opšta načela

49. Sud napominje da je već bio u prilici da istakne da je u jednom demokratskom društvu, pravo na obrazovanje neophodno za ostvarivanje prava čovjeka i zauzima temeljno mjesto, (*Velyo Velev*, gore navedeni, stav 33.), i da je obrazovanje jedna od najbitnijih javnih usluga u jednoj modernoj državi. Međutim, Sud priznaje da je u pitanju jedna od najkompleksnijih usluga po pitanju organizacije i najskuplja za upravljanje, i da su sredstva koja vlasti mogu izdvojiti u većini slučajeva ograničena. Istina je također da, u momentu kada odluči da uredi pristup obrazovanju, država mora uspostaviti ravnotežu između, s jedne strane obrazovnih potreba osoba iz svoje nadležnosti i, s druge strane, svog ograničenog kapaciteta da odgovori na iste. Međutim, Sud ne može zanemariti činjenicu da je obrazovanje, u odnosu na druge usluge osigurane putem javnih institucija, pravo koje je neposredno zaštićeno Konvencijom (*ibidem*).

50. Sud potvrđuje da, u interpretaciji i primjeni člana 2. Protokola broj 1, treba imati na umu se Konvencija mora čitati kao cjelina i tumačiti na način da se promoviraju njena interna koherencija i harmonija među njenim odredbama (*Stec i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (Odl.) [GC],

brojevi 65731/01 i 65900/01, stav 48., ESLJP 2005-X, i *Austin i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [GC], brojevi 39692/09 i 2 druga, stav 54., ESLJP 2012). Također, da li se član 2. Protokola broj 1. mora tumačiti u svjetlu, konkretno, člana 8. Konvencije, koji proklamuje pravo svake osobe na «poštivanje privatnog života» (*Catan i drugi protiv Republike Moldavije i Rusije* [GC], broj 43370/04 i 2 druga, stavovi 136 i 143, ESLJP 2012).

51. Sud navodi da, prilikom tumačenja i primjene člana 2. Protokola broj 1, treba voditi računa o svim pravilima i načelima međunarodnog prava koji se primjenjuju na odnose ugovornih strana, i da se pritom Konvencija može tumačiti na način da se pomiri sa ostalim pravilima međunarodnog prava, čiji je ona sastavni dio (*ibidem*, stav 136). Odnosno, treba uzeti u obzir, u konkretnom slučaju, odredbe prava na obrazovanje navedene u instrumentima kao što su revidirana Europska socijalna povelja ili Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom (*Timichev protiv Rusije*, brojevi 55762/00 i 55974/00, stav 64., ESLJP 2005-XII, *Catan i drugi*, dole naveden, stav 136., i *Çam*, dole naveden, stav 53.).

52. Po pitanju zabrane koja je navedena u članu 14. Konvencije, Sud navodi da je diskriminacija svako različito postupanje sa osobama u sličnim situacijama, bez objektivnog i razumnog opravdanja, i da je takvo postupanje bez «objektivnog i razumnog opravdanja» bez «legitimnog cilja» ili bez «razumnog proporcionalnog odnosa između korištenih sredstava i cilja» (*Biao protiv Danske*, br. 38590/10, stav 90. i stav 93., 24. maj 2016. godine, *Molla Sali protiv Grčke*, br. 20452/14, stavovi 135.-136., 19. decembar 2018. godine i, *Çam*, dole naveden, stav 54). Stoviše, član 14. ne zabranjuje zemlji članici da postupa na drugačiji način sa ovim grupama, kako bi popravile «činjenične nejednakosti» među njima; u određenim okolnostima, upravo izostanak drugačijeg postupanja da se ispravi data nejednakost, može, ukoliko nije zasnovan na objektivnom i razumnom opravdanju, uzrokovati povredu ove odredbe (vidi, između ostalih presuda, *Guberina protiv Hrvatske*, br.23682/13, stav 72., 22. mart 2016. godine). Osim toga, zemlje potpisnice imaju određenu slobodu procjene da ustanove da li i u kojoj mjeri, razlika između situacija sagledana s drugih analognih aspekata, opravdava različita postupanja (*Vallianatos i drugi protiv Grčke*, br. 29381/09 i br. 32684/09, stav 76., ESLJP 2013).

53. Ukoliko sagledava predmet iz ugla člana 14. Konvencije, Sud mora uzeti u obzir razvoj međunarodnog i europskog prava i reagovati, primjerice, na sporazume koji mogu ugledati svjetlo dana po pitanju željenih standarda (vidi, *mutatis mutandis*, *Konstantin Markin protiv Rusije*, br. 30078/06, stav 126., ESLJP 2012, i *Fabris protiv Francuske*, br. 16574/08, stav 56., ESLJP 2013). U tom smislu, navodi važnost temeljnih načela univerzalnosti i nediskriminacije u ostvarivanju prava na obrazovanje, koji su u mnogobrojnim navratima navedeni u međunarodnim instrumentima (vidi relevantno međunarodno pravo u dole navednim

stavkama 20. -31). Između ostalog naglašava, da je u ovim tekstovima priznato da jedan od najprimjerenijih načina za osiguranje ovih temeljnih načela, inkluzivno obrazovanje, koje podstiče jednakost prilika za svaku osobu a naročito za osobe sa invaliditetom (*Çam*, ranije naveden, stavka 64., sa referencama koje su u njoj navedene). Inkluzivno obrazovanje je dakle, bez dileme, sastavni dio međunarodne odgovornosti država u ovoj oblasti (*Enver Şahin protiv Turske* br. 23065/12, stav 62., 30 januar 2018.godine).

54. Sud također napominje da je sloboda procjene kojom Država raspolaže, kada je u pitanju uskraćivanje temeljnih prava jednoj vrlo osjetljivoj kategoriji stanovništva koja je u prošlosti bila predmet značajne diskriminacije, tada veoma ograničena i jedino vrlo jaki argumenti mogu uzrokovati da se ova uskraćivanja prava primjene. Sud je već prepoznao određeni broj osjetljivih kategorija, žrtava različitosti u postupanju zbog njihovih karakteristika ili statusa, u ovom slučaju invalidnosti (Glor, ranije naveden, stavka 84., *Alajos Kiss protiv Mađarske*, br. 38832/06, stavka 42., 20. maj 2010. godine, *Kiyutin protiv Rusije*, br. 2700/10, stavka 63., ESLJP 2011 ; *Guberina*, ranije navedena stavka 73.). Dodatno, sve aktivnosti u pogledu djece sa poteškoćama moraju biti usmjerene na ostvarivanje većeg interesa djeteta (stavka 34. navedena u nastavku, član 7. stav 2. ESLJP). Međutim, u svakom slučaju, neovisno o slobodi procjene Države, Sud je nadležan da odluči kao posljednji resor po pitanju poštivanja zahtjeva Konvencije (vidi, između ostalog, *Konstantin Markin protiv Rusije* [GC], br. 30078/06, stavka 126., ESLJP 2012).

b) Primjenjivost načela u konkretnom predmetu

i. Utvrđivanje pravnog okvira predmeta

55. Prevladavajuće, Sud zapaža da pravni sistem Italije osigurava pravo na obrazovanje djece sa poteškoćama u obliku inkluzivnog obrazovanja u sklopu redovnih školskih ustanova. U Italiji, sva djeca pohađaju jednu vrstu ustanove za vrijeme trajanja obaveznog obrazovanja : djeca sa poteškoćama su integrisana u redovne razrede javnih školskih ustanova, a država je kreirala psihopedagoške službe koji moraju obezbjediti prisustvo jednog nastavnika «za podršku» na nastavi, koji koordinira aktivnosti pomoćnika i koji sarađuje sa razrednikom sa kojim dijeli odgovornost. U slučaju kada položaj učenika to zahtjeva, predviđeno je učešće i ostalih profesionalaca kao što su pomoćnici za neovisnost i komunikaciju koji imaju cilj « da uklone perceptivne i senzorne prepreke » i obrazovnih pomoćnika koji prate učenika kako bi pospješili njegovu neovisnost i socijalizaciju (vidi donju stavku 18).

56. U konkretnom predmetu, podnositeljica predstavke, koja je u naravi autistično neverbalno dijete, tvrdi da nije mogla imati specijaliziranu pomoć shodno zakonu.

57. Zadatak Suda je da provjeri da li su domaći nadležni organi zaista izvršili svoje obaveze predviđene članom 14. Konvencije u vezi s članom 2. Protokola br. 1, po pitanju zahtjeva podnositeljice predstavke u okvirima njivog slobodnog polja procjene i da li su uspostavili razumne adaptacije kako bi joj osigurali uživanje svojih prava zagantovanih članom 2. Protokola br.1 u vezi s članom 14.

58. Sud dakle mora ocijeniti sa kojom posvećenosti su vlasti djelovale u odnosu na situaciju koja im se stavlja na teret.

ii. Odbijanje pružanja specijalizirane pomoći podnositeljici predstavke

59. U konkretnom slučaju, podnositeljica predstavke tvrdi da činjenica da nije dobila specijaliziranu pomoć tokom prve dvije godine osnovnog školovanja predstavlja diskriminatorno postupanje u njenom pogledu. Shodno navedenom, Sud zapaža da su u momentu događaja, na snazi bile razne pravne odredbe posvećene pravu na obrazovanje djece sa poteškoćama i njihovoj zaštiti od diskriminacije (vidi relevantno domaće pravo u dole navedenim stavkama 17-18).

60. Sud napominje da samo postojanje inkluzije djece sa poteškoćama u redovne obrazovne ustanove, potvrđuje činjenicu da je domaći zakonodavac napravio izbor u okviru svog slobodnog polja za ocjenu. Sud zapaža da, proizilazi iz dokaznog materijala predmeta da, iako je zakon predvidio na apstraktan način uspostavljanje razumnih adaptacija bez davanja administraciji slobodni prostor za ocjenu, domaći nadležni organi nisu konkretno precizirali kako će se te adaptacije uspostaviti u periodu od 2010. – 2012. godine, i da zbog toga podnositeljica predstavke nije mogla dobiti specijaliziranu pomoć prilagođenu njenim specifičnim pedagoškim potrebama.

61. Ponavljajući da je cilj Konvencije osigurati konkretna i učinkovita prava, Sud napominje da, u kontekstu predmetnog slučaja, mora voditi računa o evoluciji međunarodnog i europskog prava i reagovati, na konsenzus koji može ugledati svjetlo dana kada su u pitanju standardi koji se moraju postići u ovoj konkretnoj oblasti predmeta (vidi gore navedene stavke 51 i 53).

62. Sud smatra da član 14. Konvencije mora biti tumačen u svjetlu zahtjeva iz gore navedenih tekstova a naročito iz KPOI (vidi gore navedenu stavku 26). U skladu sa ovim aktom, « razumne adaptacije » na koje osobe sa invaliditetom imaju pravo su «neophodne i odgovarajuće modifikacije i prilagođavanja koje ne predstavljaju nesrazmjeran ili neprimjeren teret a potrebne su u konkretnim slučajevima kako bi se osobama sa invaliditetom garantovalo uživanje ili ostvarivanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda na jednakim osnovama » (član 2., gore naveden stavka 26.), i diskriminacija po osnovu invalidnosti « obuhvata sve oblike diskriminacije uključujući i uskraćivanje razumnih adaptacija ». Naravno, mjere razumnih adaptacija imaju srhu da isprave činjenične nejednakosti (gore navedena stavka 26,

također vidi, *mutatis mutandis*, *Çam*, ranije naveden, stavke 65. i 67., i *Şanlısoy protiv Turske* (Odl.), br. 77023/12, stavka 60., 8 novembar 2016. godine).

63. Dakako, nije u nadležnosti Suda da definiše « razumne adaptacije » – koje mogu biti u različitim oblicima kako materijalnim tako i nematerijalnim – i koje se moraju uspostaviti u oblasti obrazovanja kako bi odgovorile na obrazovne potrebe osoba sa invaliditetom, obzirom da su domaći nadležni organi u boljoj poziciji da ocjene navedeno nego Sud (vidi, primjerice, ranije navedeni *Çam*, stavka 66.). Međutim, važno je da države budu posebno pažljive pri njihovim odabirima na ovom polju obzirom na njihov uticaj na djecu sa poteškoćama i ne smije se zanemarivati njihova posebna ranjivost. (vidi gornju stavku 54).

64. U konkretnom slučaju, Sud mora provjeriti, obzirom na činjenicu da je država predvidjela pružanje inkluzivnog obrazovanja djeci sa poteškoćama, da li je administracija imala validne razloge da uskrati podnositeljici predstavke pristup specijaliziranoj pomoći. (vidi gornju stavku 34).

65. Vlada je zasnovala svoju tvrdnju pretežno na argumentu da su sva raspoloživa sredstva usmjerena na potrebe osoba oboljelih od LAS tako da nadležni organi nisu imali finansijska sredstva koja su mogli usmjeriti na školsku pomoć. Također tvrdi da je, školska administracija svakako pružila specijaliziranu pomoć osiguranu od strane uposlenika škole, o svom trošku. Međutim, Vlada ne daje nijednu informaciju kada su u pitanju specifične kompetencije ovih osoba ili kada je u pitanju pružena pomoć, ni detalje vezane za dati period i broj utrošenih sati. U tom pogledu, Sud zapaža, između ostalog, shodno elementima koji su mu dostavljeni, da je škola potrošila 476,56 EUR za usluge pružene od strane 6 osoba tokom jedne školske godine.

66. Shodno obrazloženjima Vlade, Sud smatra da nema sumnje da podnositeljica predstavke nije mogla nastaviti pohađati osnovnu školu kao dijete sa poteškoćama u ovakvim uslovima i da je ova razlika u postupanju zasnovana na njenoj invalidnosti. Sud samo može konstatovati da, tokom dvije školske godine izuzev privatne pomoći plaćene od strane roditelja podnositeljice predstavke i nekoliko intervencija osoblja škole, o kojima Vlada nije dala precizne informacije, podnositeljica zahtjeva nije imala specijaliziranu pomoć na koju je imala pravo i koja bi joj omogućila da ima korist od obrazovne i socijalne usluge pružene od strane škole u uslovima jednakosti sa ostalim učenicima.

iii. Postupak pred administrativnim sudskim vlastima

67. Administrativne sudske vlasti su odbacile zahtjeve podnositeljice predstavke koji im bile upućene. Iste su smatrale da je nedostatak finansijskih sredstava dovoljno opravdanje za činjenicu da joj nije pružena specijalizirana pomoć, bez preispitivanja da li su vlasti uspjele pronaći

ravnotežu njenih obrazovnih potreba i ograničenih kapaciteta administracije da na njih odgovori ni da li su njene tvrdnje o diskriminaciji osnovane. Također, nisu provjerile da li su budžetska ograničenja na koje se administracija poziva po pitanju pružanja obrazovne usluge, imale jednak uticaj na djecu koja nemaju poteškoća i na djecu sa poteškoćama.

68. Sud primjećuje da ni u jednom, momentu domaći organi nisu predvidjeli mogućnost da manjak sredstava ili vanredna potreba pružanja prioritetne njege osobama sa ozbiljnim bolestima, mogu biti kompenzirani ne sa izmjenama razumnih adaptacija koje osiguravaju djeci sa poteškoćama jednakost prilika, već sa umanjnjem obrazovne usluge koje će se jednako odraziti na učenike bez poteškoća i na učenike sa poteškoćama, na što je Vrhovni sud već ukazao u svojim presudama (gornja stavka 19). U tom pogledu, Sud smatra, uzimajući u obzir s jedne strane model školske inkluzije primjenjen u Italiji, gdje su svi učenici zajedno, i s druge strane sudsku praksu Vrhovnog suda, moguća budžetska ograničenja moraju imati jednak uticaj na obrazovnu uslugu kako za djecu sa poteškoćama tako i za djecu bez poteškoća.

69. Sud napominje u tom pogledu, shodno članu 15. Revidirane europske socijalne povelje (gornja stavka 27), da države moraju « podsticati potpunu integraciju i sudjelovanje u društvenom život [osoba sa invaliditetom], putem mjera, uključujući i tehničku pomoć, koje omogućuju prevazilaženje prepreka komunikacije i mobilnosti » (vidi, u stavci 26, članove 24. stav 2. tačke c) i d) i 24 stav 3. tačka a) KPOI). U ovom slučaju, podnositeljica zahtjeva je morala imati specijaliziranu pomoć u cilju ostvarenja svoje neovisnosti i lične komunikacije i pospješjenja njene edukacije, društvenog života i školske integracije, kako bi se eliminisao rizik od marginalizacije. U svojoj preporuci Rec(2006) 5 (gornja stavka 29), sud napominje je Komitet ministara naglasio da « omogućiti osobama sa invaliditetom da sudjeluju u strukturama redovnog obrazovanja je od iznimne važnosti ne samo za njih već i za osobe bez invaliditeta koji će shvatiti invalidnost kao sastavni dio ljudske raznolikosti ».

iv. Zaključci Suda

70. Na osnovu svih prethodnih elemenata, u ovom predmetu, Sud zaključuje da nadležni organi nisu pokušali ustanoviti stvarne potrebe podnositeljice predstavke kao ni odgovarajuća rješenja kako bi joj omogućili da pohađa redovnu školu u uslovima jednakim onim u kojima se školuju ostala djeca bez nametanja administraciji nesrazmjernog ili neprimjerenog tereta (vidi, *a contrario*, *Sanlisoy* ranije naveden, u kojem je Sud presudio da, privatna školu koja je uskratila školovanje podnosioca predstavke, autistično dijete dobi od 7 godina ne predstavlja čin sistemskog negiranja njegovog prava na školovanje zbog autizma ; i da je Država izvršila svoje dužnosti u skladu sa članom 2. Protokola br.1 i članom 14. Konvencije : i također *Stoian protiv Rumunije* [komitet], br. 289/14,

25. juna 2019. godine, gdje je Sud cijenio da su domaći nadležni organi dodijelili sredstva školama podnosioca predstavke, dijete sa poteškoćama, na način da mogu odgovoriti njegovim specifičnim potrebama).

71. Sud pored ostalog smatra da je diskriminacija čije je žrtva podnositeljica zahtjeva ozbiljna zbog činjenice da se desila u okviru osnovnog obrazovanja, koje predstavlja temelj obrazovanja i društvene integracije kao i prva iskustva zajedničkog života – i koja je obavezna u većini zemalja (vidi, *mutatis mutandis*, *Ponomaryovi*, ranije naveden, stavke 56.-57.).

72. Na osnovu svih elemenata, Sud zaključuje da Vlada nije dokazala da su domaći organi pokazali neophodnu ozbiljnost da bi osigurali podnositeljici zahtjeva uživanje svog prava na obrazovanje na jednak način kao i drugim učenicima, i nisu uspostaviti pronaći ravnotežu među interesima u igri.

Dakle, došlo je povrede člana 14. Konvencije u kombinaciji sa članom 2. Protokola br.1.

73. Obzirom na navedeni zaključak, Sud smatra da nije potrebno zasebno analizirati prigovor po osnovu člana 2. Protokola br.1 (vidi, *mutatis mutandis*, *Darby protiv Švedske*, 23. oktobar 1990. godine, stavka 35, serija A broj 187, *Pla i Puncernau protiv Andore*, broj 69498/01, stavka 64., ESLJP 2004-VIII, *Oršuš i drugi*, ranije naveden, stavka 186., i *Čam*, ranije navedena, stavka 70.).

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 8 KONVENCIJE U VEZI SA ČLANOM 14

74. Podnositeljica predstavke također tvrdi da je pretrpjela povredu, prema njenom mišljenju diskriminatornu, svog prava na poštivanje privatnog života. Ona smatra da je činjenica, da nije mogla imati specijaliziranu obrazovnu pomoć, nautila njenom ličnom i intelektualnom razvoju što je umanjilo njene sadašnje i buduće prilike da vodi dostojanstven život kao punopravni član svoje zajednice.

75. Vlada potvrđuje sa svoje strane, da su nadležni organi poduzeli sve potrebne mjere pomoći kako bi osigurali obrazovanje podnositeljici predstavke, njenu obuku, socijalizaciju i njenu školsku integraciju.

76. Sud cijeni da je ovaj prigovor usko povezan sa prigovorom koji je upravo razmatrao, i da je dopustiv. Međutim, shodno zapažanjima navedenim u stavkama 70. do 72., kao i konstataciji navedenoj u stavci 73., Sud smatra da nema potrebe da se posebno razmatra.

III. PRIMJENA ČLANA 41. KONVENCIJE

77. Odrebe člana 41. Konvencije :

« Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije ili njezinih protokola, a unutrašnje pravo određene visoke strane ugovornice omogućava samo djelimičnu odštetu, ako je to potrebno, Sud pruža pravično zadovoljenje oštećenoj strani. »

A. Materijalna šteta

78. Podnositeljica predstavke potražuje 2 520 eura (EUR) na ime materijalne štete, a koji iznos predstavlja trošak privatne specijalizirane pomoći koju su platili njeni roditelji za školsku godinu 2011/2012.

79. Ona također zahtjeva da joj Sud odobri na ime nadoknade moralne štete srazmjerni novčani iznos. Ona smatra da je nemogućnost pružanja adekvatne pomoći, ugrozilo njen lični i intelektualni razvoj i narušilo njeno pravo na obrazovanje i poštivanje njenog privatnog života, te da bi iznos od 10 000 EUR bio primjeren. Navedeno prepušta Sudu da procijeni.

80. Vlada tvrdi da navodi podnositeljice predstavke nemaju pravno utemeljenje i da su roditelji samostalno donijeli odluku da odaberu privatnu psecijaliziranu pomoć.

81. Sud utvrđuje da postoji veza direktne uzročnosti između konstatovane povrede i materijalne štete, odnosno da su u pitanju troškovi koje su roditelji podnositeljice predstavke snosili da obezbijede svojoj kćerci privatnu specijaliziranu pomoć tokom školske godine 2011/2012. Uvidom u dokumente na raspolaganju, Sud cijeni razumnim da odobri podnositeljici zahtjeva nadoknadu štete u iznosu od 2 520 EUR.

82. Razmatrajući činjenicu da je izostanak specijalizirane pomoći tokom dvije školske godine uzrokovao podnositeljici predstavke i moralnu štetu, Sud cijeni pravednim da joj odobri traženu nadoknadu u iznosu od 10 000 EUR.

B. Troškovi i izdaci

83. Na osnovu dokaznih dokumenata, podnositeljica potražuje iznos od 4 175 EUR na ime troškova i izdataka kojima je bila izložena tokom postupaka koje je vodila pred domaćim sudskim organima, i iznos od 8 000 EUR na ime troškova i izdataka zbog postupka koji je vodila pred Sudom, a izračun ovih iznosa je sačinjen na osnovu domaće tablice.

84. Vlada cijeni da je zahtjev za nadoknadu troškova u okviru domaćeg postupka nema legitimnu osnovu.

85. Shodno sudskim praksama Suda, podnositelj predstavke može dobiti nadoknadu svojih troškova i izdataka samo ukoliko su oni stvarni, neophodni i imaju razuman karakter po pitanju iznosa. U ovom predmetu, obzirom na dokumente u posjedu i gore navedene kriterije, Sud cijeni razumnim da se podnositeljici predstavke odobri nadoknada u iznosu od 4 175 EUR za troškove i izdatke postupka pred domaćim sudskim organima, obzirom da ovaj iznos odgovara plaćenom iznosu za postupak pred administrativnim sudskim organima. Sud naprotiv odbacuje zahtjev

koji se odnosi na troškove njegovog postupka, jer podnositeljica predstavke nije predočila dokaze za navedene troškove.

C. Zatezne kamate

86. Sud smatra primjerenim da se izračuna stopa zatezne kamate uvećanjem za tri procentna poena, vodeći se redovnom kreditnom kamatnom stopom Europske centralne banke.

IZ TIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO,

1. *Proglašava* predstavku prihvatljivom ;
2. *Presuđuje* de je došlo do povrede člana 14. Konvencije u vezi s članom 2. Protokola br.1 ;
3. *Presuđuje* da nije potrebno zasebno ispitivati osnovanost prigovora shodno članu 2. Protokola br.1 ;
4. *Presuđuje* da nije potrebno zasebno ispitivati osnovanost prigovora shodno članu 8. Konvencije u vezi sa članom 14. ;
5. *Presuđuje*
 - a) Da tužena država mora isplatiti podnositeljici predstavke, u roku od 3 mjeseca od dana konačne presude u skladu sa članom 44. Stav 2. Konvencije, slijedeće iznose :
 - i. 2 520 EUR (dvijehiljadepetstotinadvadeseteura), uvećan za moguće troškove poreza, na ime nadoknade za materijalnu štetu,
 - ii. 10 000 EUR (desethiljadaeura), uvećan za eventualne troškove na ime poreza, na ime nadoknade za moralnu štetu,
 - iii. 4 175 EUR (četirihiljadestotinusedamdesetpeteura), uvećan za eventualne troškove na ime poreza na ime nadoknade za troškove i izdatke ;
 - b) da se od proteka prethodno navedena tri mjeseca do isplate na prethodno navedene iznose plaća obična kamata koja je jednaka najnižoj kreditnoj kamatnoj stopi Europske centralne banke tokom perioda neplaćanja, uvećanoj za tri procentna boda;
6. *Odbija* preostali dio predstavke za pravičnom nadoknadom.

Abel Campos
Sekretar

Ksenija Turković
Predsjednica

PRESUDA G.L. PROTIV ITALIJE

U prilogu predmetne presude, shodno članu 45. stav 2. Konvencije i članu 74. Stav 2. Poslovnika, nalazi se izdvojeno mišljenje sudije Wojtyczek.

K.T.U.
A.C.

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE WOJTYCZEK

1. Motivi predmetne presude se moraju uzeti sa rezervom iz najmanje četiri razloga.

2. Načelo nediskriminacije daje sudiji veoma široko diskreciono pravo (vidi suprotstavljeno mišljenje sudija Pejchal i Wojtyczek priloženo presudi *J.D. i A protiv Royaume-Uni*, br.32949/17 i br. 34614/17, 24. oktobra 2019.godine). U ovim uslovima, neophodno je ustanoviti u sudskim praksama preciznije standarde koji konkretizuju načelo nediskriminacije i daje smjernice domaćim vlastima.

Odnosno, rasuđivanje predmetne presude djeluje neodlučno po pitanju konkretnog sadržaja standarda koji se mora primijeniti. U stavku 62., dole navedeno načelo je uobzireno kao pravni osnov :

« Sud smatra da član 14. Konvencije mora biti tumačen u svjetlu zahtjeva iz gore navedenih tekstova a naročito iz KPOI (vidi gore navedenu stavku 26). U skladu sa ovim aktom, **« razumne adaptacije » na koje osobe sa invaliditetom imaju pravo su «neophodne i odgovarajuće modifikacije i prilagođavanja koje ne predstavljaju nesrazmjeran ili neprimjeren teret a potrebne su u konkretnim slučajevima kako** bi se osobama sa invaliditetom garantovalo uživanje ili ostvarivanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda na jednakim osnovama » (član 2., gore navedena stavka 26), i diskriminacija po osnovu invalidnosti « obuhvata sve oblike diskriminacije uključujući i uskraćivanje razumnih adaptacija ». (dodan je boldirani format)

Moje mišljenje je da je ova formula naslonjena na sasvim korektno tumačenje člana 14. u predmetima koji se odnose na postupanja sa osobama sa invaliditetom, načela jednakosti i nediskriminacije nalažu državama da pristupe razumnim adaptacijama na koje osobe sa invaliditetom imaju pravo ; drugim riječima, ova načela zahtijevaju modifikacije i prilagodbe neophodne i primjerene bez da predstavljaju nesrazmjeran i nepotrebn teret a potrebni su u konkretnim slučajevima. Smatram da je u ovoj presudi trebalo navesti ovaj standard a potom ga koristiti u nastavku rezonovanja.

Međutim, motivi presude se pozivaju u više navrata na standarde formulisane na različite načine. U stavci 66., radi se o « pohađanju osnovne škole u uslovima jednakim onim u kojim je pohađaju učenici bez poteškoća. » Ovaj pristup je zahtjevniji od onoga koji nameće dužnost uspostavljanja razumnih adaptacija. U većini slučajeva invalidnosti, nemoguće je da se toj djeci obezbijede jednaki uslovi kao i djeci bez poteškoća čak i po cijenu većih finansijskih izdataka.

U stavci 70., standard jednakih uslova je formulisan sa određenim kvalifikacijama i rezervama : « omogućiti pohađanje osnovne škole u najvećoj mogućoj mjeri, na jednak način kao i drugoj djeci bez nametanja administraciji nesrazmjernog ili nepotrebnog tereta. »

U stavci 69. navodi se opet drugi standard : « U ovom slučaju, podnositeljica zahtjeva je morala imati specijaliziranu pomoć u cilju ostvarenja svoje neovisnosti i lične komunikacije i pospješivanja njene

edukacije, društvenog života i školske integracije, kako bi se eliminisao rizik od marginalizacije. » Dakle, cilj više nije da se obezbijede jednaki uslovi već, da se, na umjereniji način, eliminiše rizik od marginalizacije ništa više.

3. Motivi presude ističu prava koja su osigurana za djecu sa poteškoćama u Italiji i insistiraju na činjenici da italijanska legislativa nije primijenjena u ovom predmetu. Jedan takav pristup je kontroverzan obzirom da povezuje povredu Konvencije koja je već utvrđena činjenicom da je domaći pravni okvir nije poštivao. Odnosno, pitanje poštivanja člana 14. Konvencije i pitanje poštivanja domaćeg zakonskog okvira su dva različita pitanja. Moguće je da se desila povreda člana 14. Konvencije bez da je došlo do povrede domaćeg zakona. Suprotno tome, može se utvrditi da su poduzete mjere u skladu sa članom 14., iako su nedovoljne s aspekta domaćeg prava.

4. U stavci 68., Sud zauzima stav po pitanju distributivne pravde i formira slijedeće mišljenje po pitanju raspodjele raspoloživih izvora :

« Sud primjećuje da ni u jednom, momentu domaći organi nisu predvidjeli mogućnost da manjak sredstava ili vanredna potreba pružanja prioritetne njege osobama sa ozbiljnim bolestima, mogu biti kompenzirani ne sa izmjenama razumnih adaptacija koje osiguravaju djeci sa poteškoćama jednakost prilika, već sa umanjnjem obrazovne usluge koje će se jednako odraziti na učenike bez poteškoća i na učenike sa poteškoćama, na što je Vrhovni sud već ukazao u svojim presudama (gornja stavka 19). U tom pogledu, Sud smatra, uzimajući u obzir s jedne strane model školske inkluzije primjenjen u Italiji, gdje su svi učenici zajedno, i s druge strane sudsku praksu Vrhovnog suda, moguća budžetska ograničenja moraju imati jednak uticaj na obrazovnu uslugu kako za djecu sa poteškoćama tako i za djecu bez poteškoća.»

Ovi stavovi meni djeluju problematični jer ne spadaju u okvir upravljanja budžetskim sredstvima i sadrže jasne preporuke u pogledu načina na koji bi bilo poželjno raspodijeliti raspoloživa sredstva. Mišljenja sam da bi bilo poželjno da se ne daju preporuke iz ove oblasti i da se državama ostavi mogućnost izbora za finansijske metode koje će one smatrati kao najprimjerenijim u cilju osiguranja dobrog izvršenja dužnosti propisanih Konvencijom. Napominjem, u ovom kontekstu, da je u presudi *Çam protiv Turske* (br. 51500/08, stav 66., 23. februar 2016.godine), Sud naglasio da « nije u njegovoj nadležnosti da utvrđuje koje se sredstva moraju primijeniti da se zadovolje obrazovne potrebe djece sa poteškoćama » (uporediti sa presudom u predmetu *Stoian protiv Rumunije*, br. 289/14, stav 109., 25. juni 2019. godine).

5. Sud, također, zauzima stav o primjerenom načinu organizacije obrazovanja za djecu sa poteškoćama tako što daje slijedeće mišljenje :

« Između ostalog poertava da je u ovim instrumentima priznato da jedan od najprimjerenijih načina za osiguranje ovih temeljnih načela, inkluzivno obrazovanje, koje podstiče jednakost prilika za svaku osobu a naročito za osobe sa invaliditetom (Çam, ranije naveden, stav 64., sa referencama koje su u njemu navedene). Inkluzivno obrazovanje je

dakle, bez dileme, sastavni dio međunarodne odgovornosti država u ovoj oblasti (Enver Şahin protiv Turske br. 23065/12, stav 62., 30 januar 2018.godine).»

Inkluzivno obrazovanje je bez pogovora najbolje rješenje za mnoge vrste invalidnosti. Međutim, ono ne uzima uvijek u obzir specifične potrebe djece sa određenim vrstama invalidnosti. (vidi, posebice, *Dupin protiv Francuske*, br. 2282/17, 24. januar 2019.godine). Određena autistična djeca ima posebne potrebe za sigurnošću, mir i prihvatanje. Naučne studije pokazuju da kod ove djece, inkluzivno obrazovanje mogu uzrokovati iznimnu patnju i naškoditi njihovom razvoju, dok specijalizirane školske ustanove daju mnogo bolje rezultate i ublažavaju njihove patnje. Posljedično, zagovaranje inkluzivnog obrazovanja kao općenito najprimjerenije mjere podstiče mnoga pitanja i rezerve.